

APPLICATION OF SYSTEMS THEORY
TO CULTURAL RESEARCH IN TOURISM

Tran Thi Thuy

Faculty of Tourism, Trung Vuong University

Email: thuytranh201989@gmail.com

Received: 20/02/2025; Reviewed: 25/02/2025; Revised: 04/3/2025; Accepted: 18/3/2025; Released: 30/3/2025

DOI: <https://doi.org/.../.../...>ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-2453-1131>

This paper uses a systematic literature review and thematic data analysis to study the application of Systems Theory to analyze culture in tourism from a systems perspective, which is an important but underexploited approach in the context of modern tourism. Culture does not exist as a single element but as a dynamic system, including many complex interacting components such as heritage, festivals, cuisine, local communities and tourists. From the study of three main topics, the study is conducted: Cultural interactions between tourists and destinations; The role of businesses in sustainable tourism; Trends in cultural management in the context of globalization. The results show that the systems approach not only helps to identify cultural transformation models (such as heritage commercialization) but also proposes feedback mechanisms to balance conservation and development. The results of data analysis ensure reliability, but still cannot avoid certain limitations, possibly due to the source of documents not generalizing the presented problem or due to the subjective data analysis. This suggests that the basis for subsequent studies will be more effective.

Keywords: System theory; System approach; Tourism culture; Cultural interaction; Interdisciplinary research.

1. Giới thiệu

Lý thuyết nghiên cứu khoa học là hệ thống các khái niệm, mô hình và quy luật được sử dụng để giải thích và dự đoán các hiện tượng trong một lĩnh vực nghiên cứu cụ thể. Nó đóng vai trò quan trọng trong quá trình thực hiện đề tài khoa học, giúp nhà nghiên cứu hiểu rõ hơn về vấn đề nghiên cứu, bằng cách cung cấp cho nhà nghiên cứu cơ sở kiến thức để hiểu rõ hơn về bản chất của vấn đề, các yếu tố liên quan và mối quan hệ giữa các yếu tố đó. Lý thuyết giúp nhà nghiên cứu lập luận một cách logic, thuyết phục và giải thích các kết quả nghiên cứu một cách khoa học. Dựa vào lý thuyết, nhà nghiên cứu có thể đưa ra các dự đoán về các hiện tượng mới có thể xảy ra trong lĩnh vực nghiên cứu. Ngoài ra, lý thuyết giúp nhà nghiên cứu xác định hướng nghiên cứu phù hợp, lựa chọn phương pháp nghiên cứu hiệu quả và thu thập dữ liệu chính xác. Việc xây dựng và sử dụng lý thuyết một cách hiệu quả sẽ giúp nâng cao chất lượng nghiên cứu và góp phần thúc đẩy sự phát triển của khoa học.

Nghiên cứu du lịch là một lĩnh vực đa ngành, sử dụng các lý thuyết từ nhiều lĩnh vực khác nhau như kinh tế học, xã hội học, tâm lý học, nhân chủng học... để giải thích các hiện tượng liên quan đến du lịch (Franklin, A., 2007). Một số lý thuyết cơ bản thường được sử dụng trong nghiên cứu du lịch, như:

Lý thuyết hành vi du khách tập trung vào việc giải thích hành vi của du khách, bao gồm động cơ du lịch, quá trình ra quyết định du lịch, hành vi du lịch và tác động của du lịch (Tian và cộng sự, 2022).

Lý thuyết kinh tế du lịch áp dụng các nguyên tắc kinh tế để giải thích các hiện tượng liên quan đến du lịch, bao gồm cầu du lịch, cung du lịch, giá cả du lịch, thị trường du lịch (Camilleri và cộng sự, 2018), bao gồm cầu du lịch, cung du lịch, giá cả du lịch, thị trường du lịch...

Lý thuyết xã hội học du lịch tập trung vào việc nghiên cứu các khía cạnh xã hội của du lịch, bao gồm vai trò của du lịch trong xã hội, tác động của du lịch đến xã hội, bản sắc du lịch (Dutt và cộng sự, 2023). Một số chủ đề nghiên cứu phổ biến trong lý thuyết xã hội học du lịch bao gồm loại hình du lịch, các tác động xã hội của du lịch...

Lý thuyết tâm lý học du lịch tập trung vào việc nghiên cứu các khía cạnh tâm lý của du lịch, bao gồm động cơ du lịch, nhận thức của du khách về điểm đến du lịch, hành vi du lịch (Hasani và cộng sự, 2016) như động cơ du lịch, nhận thức của du khách về điểm đến du lịch, hành vi du lịch...

Ngoài ra, còn có nhiều lý thuyết khác được sử dụng trong nghiên cứu du lịch như lý thuyết quản lý du lịch, lý thuyết Marketing du lịch, lý thuyết phát triển du lịch bền vững... Việc lựa chọn lý thuyết

nào để nghiên cứu du lịch phụ thuộc vào mục tiêu nghiên cứu cụ thể. Các nhà nghiên cứu thường sử dụng kết hợp nhiều lý thuyết khác nhau để nghiên cứu toàn diện về hiện tượng du lịch.

Bài báo này sẽ phân tích vận dụng lý thuyết hệ thống nghiên cứu văn hóa trong phát triển du lịch. Nghiên cứu văn hóa trong du lịch dưới góc nhìn hệ thống là một hướng tiếp cận quan trọng, nhưng chưa được khai thác đầy đủ trong bối cảnh du lịch hiện đại. Văn hóa không tồn tại như một yếu tố đơn lẻ mà là một hệ thống động, bao gồm nhiều thành tố tương tác phức tạp như di sản, lễ hội, ẩm thực, cộng đồng địa phương và du khách. Việc áp dụng lý thuyết hệ thống (Von Bertalanffy, 1968) giúp phân tích các mối quan hệ này một cách toàn diện, từ đó đề xuất giải pháp phát triển du lịch bền vững, cân bằng giữa bảo tồn và khai thác. Đặc biệt, trong bối cảnh toàn cầu hóa, sự biến đổi văn hóa do tác động của du lịch đòi hỏi một cách tiếp cận hệ thống để quản lý hiệu quả (McKercher, 1999).

2. Tổng quan nghiên cứu vấn đề lý thuyết hệ thống trong nghiên cứu văn hóa du lịch

2.1. Nghiên cứu tác động của văn hóa du khách đối với văn hóa điểm đến

Các nhà nghiên cứu có thể sử dụng lý thuyết hệ thống để nghiên cứu cách thức văn hóa du khách ảnh hưởng đến văn hóa điểm đến, bao gồm ngôn ngữ, trang phục, ẩm thực và nghệ thuật. Nghiên cứu chứng minh lý thuyết hệ thống làm sáng tỏ các trao đổi văn hóa hai chiều như thế nào. Ví dụ, Zabala-Iturriagagoitia và cộng sự (2021) đã sử dụng lý thuyết hệ thống vận dụng nghiên cứu du lịch văn hóa, với một trường hợp điển hình là vùng Đất nền Basque ở Tây Ban Nha. Bằng cách xem xét các tương tác phức tạp giữa các thành phần của hệ thống du lịch văn hóa, nghiên cứu này đề xuất các chiến lược quản lý hiệu quả hơn.

Tương tự như vậy, nghiên cứu “*Phát triển du lịch văn hóa tại Việt Nam từ góc độ hệ thống*” của (Loan và cộng sự, 2018); (Hạnh, 2024), cũng đã vận dụng lý thuyết hệ thống để phân tích và đánh giá quá trình phát triển của du lịch văn hóa tại Việt Nam. Bằng cách xem xét các yếu tố khác nhau như di sản văn hóa, chính sách và quản lý du lịch, nghiên cứu này đề xuất các chiến lược phát triển du lịch văn hóa hiệu quả.

2.2. Nghiên cứu vai trò của văn hóa doanh nghiệp du lịch trong việc thúc đẩy phát triển du lịch bền vững

Các nhà nghiên cứu có thể sử dụng lý thuyết hệ thống để nghiên cứu cách thức các doanh nghiệp du lịch có thể áp dụng các giá trị văn hóa để bảo vệ môi trường, hỗ trợ cộng đồng địa phương và thúc đẩy phát triển du lịch bền vững.

Công trình nghiên cứu “*Cultural Tourism Systems: Measuring the Sustainability of Tourism Development*” của Mònica Muñoz và cộng sự (2019), nghiên cứu này áp dụng lý thuyết hệ thống để đánh giá sự bền vững của phát triển du lịch văn hóa. Bằng cách xem xét các yếu tố khác nhau trong một hệ thống du lịch văn hóa, nghiên cứu này cung cấp các đề xuất về cách cải thiện và duy trì môi trường du lịch bền vững.

Hoặc công trình nghiên cứu “*A System Dynamics Model for Cultural Tourism Development*” của Li và cộng sự (2016): Nghiên cứu này phát triển một mô hình động lực học hệ thống để dự đoán và đánh giá sự phát triển của du lịch văn hóa. Bằng cách mô phỏng các quá trình phức tạp trong hệ thống du lịch văn hóa, nghiên cứu này cung cấp một công cụ hữu ích cho quy hoạch và quản lý du lịch (Gazonivá và cộng sự, 2022).

Nghiên cứu “*Ứng dụng lý thuyết hệ thống trong quản lý du lịch văn hóa ở Hội An, Việt Nam*” của Phan Tấn Đức và Nguyễn Thị Hương Giang (2017), nghiên cứu này tập trung vào việc áp dụng lý thuyết hệ thống để phân tích và đánh giá quản lý du lịch văn hóa tại Hội An. Bằng cách nghiên cứu các tương tác giữa các thành phần của hệ thống du lịch văn hóa, nghiên cứu này đề xuất các biện pháp cải thiện hiệu quả quản lý du lịch văn hóa tại địa phương.

2.3. Nghiên cứu xu hướng văn hóa mới trong du lịch

Các nhà nghiên cứu có thể sử dụng lý thuyết hệ thống để xác định những yếu tố nào thúc đẩy sự thay đổi văn hóa trong du lịch và dự đoán những xu hướng văn hóa mới nào sẽ xuất hiện trong tương lai.

Điển hình công trình nghiên cứu “*Systems Thinking in Cultural Tourism Planning: A Case Study of UNESCO World Heritage Sites in Scotland*” của Patricia O. Gaya và Alan Fyall, 2020, nghiên cứu này đi sâu vào việc áp dụng lý thuyết hệ thống trong quy hoạch du lịch văn hóa. Bằng cách sử dụng các phương pháp hệ thống, nghiên cứu này phân tích những yếu tố phức tạp ảnh hưởng đến bảo tồn và phát triển bền vững của các di sản thế giới UNESCO tại Scotland.

Hoặc sử dụng lý thuyết hệ thống nghiên cứu phát triển bền vững và tư duy hệ thống trong trường hợp về một thành phố di sản (Paliwal, 2005) cho thấy, tư duy hệ thống, bao gồm cả hệ thống cứng và mềm, có thể được sử dụng để cung cấp một góc nhìn và công cụ mới để giải quyết các câu hỏi. Thành phố di sản 500 năm tuổi Udaipur ở Ấn Độ, nơi vẫn duy trì tinh thần sống theo cách bền vững, hiện đang tìm kiếm sự phát triển bền vững.

Ở Việt Nam, tác giả Van Mai (2010) với cách tiếp cận hệ thống, xem du lịch không chỉ là một ngành công nghiệp mà là một hệ thống mở, năng động và

phức tạp. Hệ thống bao gồm nhiều thành phần tương tác và liên quan đến nhiều bên liên quan khác nhau. Sự phát triển của du lịch theo hướng bền vững tác động và chịu sự chi phối của nhiều yếu tố. Hạn chế của các phương pháp tiếp cận truyền thống đối với nghiên cứu du lịch đã trở nên rõ ràng trong nhiều trường hợp. Các phương pháp tiếp cận này thường xem xét một vấn đề hoặc các vấn đề cụ thể của toàn bộ bức tranh du lịch. Nghiên cứu sử dụng tư duy hệ thống như một công cụ thích hợp để phát triển du lịch bền vững.

Mai và Smith (2015) cho rằng, du lịch là một hệ thống phức tạp về mặt động, để quản lý đúng các hệ thống phức tạp về mặt động, cần phải hiểu các cấu trúc hệ thống cơ bản ảnh hưởng đến hành vi của hệ thống hiện tại cũng như tương lai. Do vậy, khi nghiên cứu vấn đề này cần vận dụng lý thuyết hệ thống, lý thuyết này cho phép xác định các cấu trúc hệ thống cơ bản có khả năng ảnh hưởng đến sự phát triển và tính bền vững của du lịch tại đảo Cát Bà, Việt Nam.

Hoặc các nghiên cứu khác về tiếp biến văn hóa bằng cách vận dụng lý thuyết hệ thống để phân tích tiếp biến văn hóa trong hội nhập quốc tế dưới góc nhìn lý thuyết hệ thống (Hy, 2014; Hương, 2015) cho thấy, đó chính là những mối liên hệ tương tác thuận/nghịch của một chỉnh thể, tác động lên những thành tố nằm trong hệ thống đó. Qua đó, tác giả đề xuất tiếp cận tiếp biến và hội nhập văn hóa trong tư duy phức hợp đa chiều thay thế cho tư duy sơ lược đơn giản hóa.

Lý thuyết hệ thống là một công cụ mạnh mẽ có thể được sử dụng để nghiên cứu nhiều khía cạnh khác nhau của văn hóa trong du lịch. Cách tiếp cận hệ thống giúp chúng ta hiểu rõ hơn về bản chất phức tạp của văn hóa du lịch, xác định những tác động của văn hóa đến du lịch và phát triển các giải pháp để thúc đẩy du lịch văn hóa và du lịch bền vững.

Nhìn chung, các công trình nghiên cứu trong du lịch này áp dụng lý thuyết hệ thống vào du lịch văn hóa, trong việc giải thích tương tác văn hóa giữa điểm đến và khách du lịch; vai trò văn hóa của doanh nghiệp trong du lịch bền vững; và những xu hướng văn hóa mới nổi, cũng như xác nhận lý thuyết hệ thống như là một công cụ mạnh mẽ để phân tích sự phức tạp của du lịch văn hóa, cung cấp những hiểu biết có thể mở rộng cho chính sách và quản lý.

3. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu này áp dụng phương pháp tổng quan tài liệu hệ thống (Systematic Literature Review) kết hợp với phân tích nội dung định tính để xây dựng khung lý thuyết về ứng dụng lý thuyết hệ thống trong nghiên cứu văn hóa du lịch (Kho - Lattimore và cộng sự, 2019). Cách tiếp cận này cho phép tổng hợp có chọn lọc các công trình học thuật quan trọng,

đồng thời đánh giá tính liên kết giữa các nghiên cứu trước đây để xác định khoảng trống tri thức.

Việc thu thập dữ liệu dựa vào tiêu chí lựa chọn các bài báo khoa học được công bố từ năm 2010 - 2024, ưu tiên các nghiên cứu ứng dụng lý thuyết hệ thống, từ các nguồn cơ sở dữ liệu học thuật uy tín (Scopus, Web of Science, Google Scholar) (Martín-Martín và cộng sự, 2018) và các ấn phẩm chuyên ngành du lịch - văn hóa (tiếng Việt), bằng các từ khóa: “Lý thuyết hệ thống/Systems Theory” AND “Văn hóa Du lịch/Cultural Tourism”, “Hệ thống du lịch/Tourism Systems”. Dữ liệu được phân tích qua 3 giai đoạn như: Mã hóa theo chủ đề (Thematic Coding), phân loại tài liệu thành 3 nhóm chính tương ứng với các mục tiêu nghiên cứu: tương tác văn hóa của khách - điểm đến; vai trò doanh nghiệp trong du lịch bền vững; và xu hướng mới trong quản lý văn hóa. Kết hợp phương pháp phân tích hệ thống bằng diễn ngôn khoa học trong trình bày kết quả nghiên cứu.

Tuy kết quả phân tích dữ liệu đảm bảo độ tin cậy, nhưng vẫn không tránh khỏi những hạn chế nhất định, do việc nhận định chủ quan, hoặc nguồn tài liệu có thể chưa tổng quát vấn đề trình bày. Điều này, gợi mở làm cơ sở cho các nghiên cứu sau hiệu quả hơn về chủ đề này.

4. Kết quả nghiên cứu

4.1. Lý thuyết hệ thống trong nghiên cứu du lịch

Lý thuyết hệ thống là một khung tư duy hữu ích để nghiên cứu du lịch vì nó giúp chúng ta hiểu du lịch như một hệ thống phức tạp bao gồm nhiều yếu tố khác nhau liên quan và tương tác với nhau.

Khi áp dụng cách tiếp cận hệ thống vào nghiên cứu du lịch, các nhà nghiên cứu sẽ tập trung vào việc xác định các yếu tố chính cấu thành hệ thống du lịch, xác định mối quan hệ giữa các yếu tố này và nghiên cứu cách thức hoạt động của hệ thống du lịch (Jakulin, T. J., 2017). Các yếu tố chính của hệ thống du lịch có thể bao gồm:

(1) Du khách: Du khách là yếu tố trung tâm của hệ thống du lịch. Họ là những người có nhu cầu du lịch và quyết định thực hiện các hoạt động du lịch.

(2) Điểm đến du lịch: Điểm đến du lịch là nơi du khách đến để tham quan, du

lịch. Điểm đến du lịch có thể bao gồm các địa điểm tự nhiên, di tích lịch sử, khu vui chơi giải trí...

(3) Doanh nghiệp du lịch: Doanh nghiệp du lịch cung cấp các sản phẩm và

dịch vụ du lịch cho du khách. Doanh nghiệp du lịch bao gồm các hãng hàng không, khách sạn, nhà hàng, công ty lữ hành...

(4) Chính phủ: Chính phủ đóng vai trò quan trọng trong việc quản lý và phát triển ngành du lịch.

Chính phủ có thể ban hành các chính sách du lịch, xây dựng cơ sở hạ tầng du lịch và quảng bá du lịch cho đất nước.

(5) Môi trường: Môi trường tự nhiên và xã hội ảnh hưởng đến hoạt động du lịch. Môi trường ô nhiễm có thể ảnh hưởng tiêu cực đến trải nghiệm du lịch của du khách. Cách tiếp cận hệ thống mang lại nhiều lợi ích cho nghiên cứu du lịch

(1) Giúp hiểu rõ hơn về bản chất phức tạp của du lịch: Du lịch là một hệ thống phức tạp bao gồm nhiều yếu tố khác nhau liên quan và tương tác với nhau. Cách tiếp cận hệ thống giúp chúng ta hiểu rõ hơn về mối quan hệ giữa các yếu tố này và cách thức hoạt động của hệ thống du lịch; (2) Giúp xác định các vấn đề và cơ hội trong ngành du lịch: Khi hiểu rõ hơn về hệ thống du lịch, chúng ta có thể xác định các vấn đề và cơ hội trong ngành du lịch. Ví dụ, chúng ta có thể xác định các yếu tố ảnh hưởng đến sự hài lòng của du khách hoặc xác định các cơ hội mới để phát triển sản phẩm du lịch; (3) Hơn nữa lý thuyết hệ thống phát triển các giải pháp hiệu quả cho các vấn đề trong ngành du lịch: Cách tiếp cận hệ thống giúp chúng ta phát triển các giải pháp hiệu quả cho các vấn đề trong ngành du lịch. Ví dụ, chúng ta có thể phát triển các chiến lược marketing du lịch hiệu quả hơn hoặc phát triển các chính sách du lịch bền vững hơn (Jere Lazanski và cộng sự, 2006; Jakulin, 2017).

Nghiên cứu này đã khẳng định giá trị then chốt của lý thuyết hệ thống trong việc giải mã các mối quan hệ phức tạp giữa văn hóa và du lịch. Thông qua việc phân tích hệ thống như một thể thống nhất gồm năm thành tố tương tác (du khách, điểm đến, doanh nghiệp, chính sách và môi trường), nghiên cứu đã làm sáng tỏ ba đóng góp chính:

Thứ nhất, cách tiếp cận hệ thống cho phép nhận diện các mô hình biến đổi văn hóa trong du lịch mà các phương pháp truyền thống không thể lý giải đầy đủ, đặc biệt là hiện tượng thương mại hóa di sản hay giao thoa văn hóa du khách - cộng đồng.

Thứ hai, nghiên cứu đã hệ thống hóa các cơ chế phản hồi quan trọng, như tác động kép của chính sách du lịch và bảo tồn văn hóa địa phương.

Thứ ba, khung phân tích đề xuất cung cấp công cụ đánh giá tính bền vững của các mô hình du lịch văn hóa, qua đó cân bằng được mục tiêu kinh tế và bảo tồn. Những phát hiện này không chỉ có ý nghĩa học thuật, mà còn cung cấp cơ sở khoa học để hoạch định chính sách du lịch văn hóa bền vững, đặc biệt trong bối cảnh toàn cầu hóa và biến đổi khí hậu hiện nay.

4.2. Ứng dụng cách tiếp cận hệ thống nghiên cứu văn hóa trong phát triển du lịch

Lý thuyết hệ thống cung cấp một khung tư duy

hữu ích để nghiên cứu văn hóa trong du lịch vì nó giúp chúng ta hiểu văn hóa như một hệ thống phức tạp bao gồm nhiều yếu tố khác nhau liên quan và tương tác với nhau. Khi áp dụng lý thuyết hệ thống vào nghiên cứu văn hóa trong du lịch, các nhà nghiên cứu có thể tập trung vào việc:

- *Xác định các yếu tố văn hóa chính ảnh hưởng đến du lịch:*

+ Văn hóa du khách: Bao gồm các giá trị, niềm tin, phong tục tập quán và hành vi của du khách.

+ Văn hóa điểm đến: Bao gồm các giá trị, niềm tin, phong tục tập quán và hành vi của người dân địa phương tại điểm đến du lịch.

+ Văn hóa doanh nghiệp du lịch: Bao gồm các giá trị, niềm tin và hành vi của các doanh nghiệp du lịch.

+ Môi trường văn hóa: Bao gồm các yếu tố văn hóa vĩ mô như luật pháp, chính sách và các chuẩn mực xã hội ảnh hưởng đến du lịch.

- *Phân tích mối quan hệ giữa các yếu tố văn hóa:*

+ Nghiên cứu cách thức văn hóa du khách tương tác với văn hóa điểm đến, văn hóa doanh nghiệp du lịch và môi trường văn hóa.

+ Xác định những yếu tố văn hóa nào có tác động tích cực hoặc tiêu cực đến trải nghiệm du lịch của du khách.

+ Phân tích cách thức các yếu tố văn hóa ảnh hưởng đến hành vi tiêu dùng của du khách và sự phát triển của ngành du lịch.

- *Hiểu văn hóa du lịch như một hệ thống phức tạp:*

+ Nhận thức rằng văn hóa du lịch không ngừng thay đổi và phát triển do sự tương tác giữa các yếu tố văn hóa khác nhau.

+ Xác định những yếu tố nào thúc đẩy sự thay đổi văn hóa trong du lịch và những yếu tố nào kìm hãm sự thay đổi.

+ Phát triển các mô hình hệ thống để mô phỏng cách thức hoạt động của văn hóa du lịch và dự đoán những xu hướng văn hóa trong tương lai.

Việc áp dụng lý thuyết hệ thống vào nghiên cứu văn hóa trong du lịch đã mang lại một cách tiếp cận toàn diện và có hệ thống, giúp làm rõ mối quan hệ đa chiều giữa các yếu tố văn hóa. Bằng cách xác định bốn thành tố chính - văn hóa du khách, văn hóa điểm đến, văn hóa doanh nghiệp và môi trường văn hóa - nghiên cứu này đã chỉ ra cách các yếu tố này tương tác, tạo ra những tác động tích cực hoặc tiêu cực đến trải nghiệm du lịch và sự phát triển bền vững của ngành.

Phương pháp tiếp cận hệ thống không chỉ giúp hiểu rõ bản chất động và phức tạp của văn hóa du

lịch, mà còn cung cấp công cụ để dự đoán xu hướng và đề xuất giải pháp quản lý hiệu quả. Ví dụ, việc phân tích các vòng phản hồi giữa du khách và cộng đồng địa phương có thể giúp cân bằng giữa bảo tồn văn hóa và phát triển kinh tế. Hướng nghiên cứu tiếp theo nên tập trung vào phát triển các mô hình động lực hệ thống để mô phỏng và dự báo biến đổi văn hóa, đồng thời ứng dụng các công cụ định lượng để đo lường tác động cụ thể của từng yếu tố. Những kết quả này sẽ góp phần quan trọng vào việc hoạch định chính sách du lịch bền vững, đặc biệt trong bối cảnh toàn cầu hóa và hội nhập văn hóa hiện nay.

5. Bàn luận

5.1. Những phát hiện trong nghiên cứu

Lý thuyết hệ thống là một công cụ mạnh mẽ có thể được sử dụng để nghiên cứu nhiều khía cạnh khác nhau của du lịch. Cách tiếp cận hệ thống giúp chúng ta hiểu rõ hơn về bản chất phức tạp của du lịch, xác định các vấn đề và cơ hội trong ngành du lịch và phát triển các giải pháp hiệu quả cho các vấn đề trong ngành du lịch.

Lý thuyết hệ thống đã chứng minh giá trị nổi bật trong nghiên cứu du lịch bằng cách cung cấp một khung phân tích toàn diện để hiểu rõ tính phức tạp và động thái của ngành này. Bằng cách xem du lịch như một hệ thống gồm các yếu tố tương tác - từ du khách, điểm đến, doanh nghiệp, chính sách đến môi trường - phương pháp tiếp cận này không chỉ làm rõ mối quan hệ nhân - quả giữa các thành tố, mà còn giúp dự đoán các xu hướng và rủi ro tiềm ẩn (Jere Lazanski và cộng sự, 2006; Jakulin, 2017).

Những lợi ích chính của lý thuyết hệ thống bao gồm: (1) Khả năng định vị các vấn đề then chốt, như xung đột giữa phát triển du lịch và bảo tồn văn hóa; (2) Xác định cơ hội phát triển thông qua phân tích vòng phản hồi; và (3) Thiết kế giải pháp đa tầng cho các thách thức quản lý, đặc biệt trong bối cảnh du lịch bền vững.

Nghiên cứu này nhất quán với phát hiện của Zabala-Iturriagoitia và cộng sự (2018) về tính tương tác trong hệ thống văn hóa du lịch, nhưng bổ sung hai điểm mới:

Vai trò của môi trường văn hóa vĩ mô: Các yếu tố như luật di sản hay chính sách đa văn hóa (ví dụ: công nhận ngôn ngữ thiểu số) có tác động lan tỏa đến toàn hệ thống - điều ít được đề cập trong các nghiên cứu phương Tây.

Khác biệt bối cảnh: Trong khi các nghiên cứu ở châu Âu (Gaya & Fyall, 2020) tập trung vào bảo tồn, nghiên cứu tại Việt Nam nhấn mạnh sự cân bằng giữa bảo tồn và xóa đói - một thách thức đặc thù của các nước đang phát triển.

Đề phát huy tối đa tiềm năng của lý thuyết hệ thống, các nghiên cứu tương lai cần kết hợp thêm

phương pháp mô hình hóa động lực (System Dynamics Modeling) và phân tích case study so sánh giữa các điểm đến. Điều này sẽ góp phần hoàn thiện khung lý thuyết và nâng cao tính ứng dụng trong thực tiễn quản lý du lịch, đặc biệt tại các quốc gia đang phát triển như Việt Nam.

5.2. Đóng góp của nghiên cứu

Về mặt lý thuyết nghiên cứu

Nghiên cứu này đã chứng minh tính ưu việt của lý thuyết hệ thống trong việc phân tích các mối quan hệ đa chiều giữa văn hóa và du lịch. Khác với các phương pháp truyền thống (tiếp cận đơn lẻ từ kinh tế, xã hội học), cách tiếp cận hệ thống cho phép:

Tích hợp đa thành tố: Mô hình 5 thành tố (du khách, điểm đến, doanh nghiệp, chính sách, môi trường) và 4 yếu tố văn hóa (du khách, điểm đến, doanh nghiệp, môi trường văn hóa) tạo thành một khung phân tích thống nhất, giải thích được cả tác động trực tiếp và gián tiếp (Jakulin, 2017).

Làm rõ cơ chế phản hồi: Ví dụ, phát hiện về “vòng lặp thương mại hóa di sản” cho thấy, chính sách du lịch làm tăng lượng khách, dẫn đến gia tăng áp lực lên di sản (đầu ra), từ đó kích hoạt phản ứng từ cộng đồng địa phương, một quá trình chỉ có thể nhận diện rõ qua lăng kính hệ thống.

Tuy nhiên, nghiên cứu cũng bộc lộ hạn chế khi áp dụng lý thuyết hệ thống trong bối cảnh các điểm đến có cấu trúc quản lý phân vùng. Cần thêm các nghiên cứu định lượng để đo lường trọng số tương tác giữa các yếu tố.

Về mặt thực tiễn nghiên cứu điểm đến du lịch

Quy hoạch tích hợp: Các điểm đến cần xây dựng chính sách dựa trên nguyên tắc “hệ thống mở”, nơi các yếu tố văn hóa được cân bằng, ví dụ, việc giới hạn lượng khách/ngày kết hợp với tái đầu tư doanh thu vào bảo tồn đã giảm áp lực lên điểm đến du lịch.

Công cụ dự báo: Mô hình hệ thống có thể giúp dự đoán “điểm bùng phát” khi văn hóa địa phương bị biến đổi quá mức, từ đó điều chỉnh chính sách kịp thời.

Về mặt thực tiễn nghiên cứu doanh nghiệp du lịch

Chiến lược Marketing: Hiểu rõ văn hóa du khách, ví dụ: xu hướng trải nghiệm giúp doanh nghiệp thiết kế sản phẩm phù hợp, đồng thời giảm xung đột văn hóa với cộng đồng.

Trách nhiệm xã hội: Các doanh nghiệp cần đóng vai trò “cầu nối” trong hệ thống bằng cách hỗ trợ bảo tồn di sản (đầu ra) thay vì chỉ khai thác (đầu vào).

Tóm lại, việc vận dụng lý thuyết hệ thống nghiên cứu văn hóa trong phát triển du lịch, đã cung cấp một cách tiếp cận mới để hiểu và quản lý văn hóa

trong du lịch. Các phát hiện nhấn mạnh sự cần thiết của quản trị thích ứng những chính sách phải linh hoạt điều chỉnh dựa trên phản hồi từ hệ thống. Nhấn mạnh sự hợp tác đa bên trong duy trì đối thoại giữa doanh nghiệp, cộng đồng và nhà quản lý. Đặc biệt là việc nghiên cứu liên ngành, cần sự kết hợp nhiều lĩnh vực khoa học như kinh tế, nhân học, xã hội học, tâm lý học và khoa học hệ thống... để phát triển các mô hình nghiên cứu văn hóa trong du lịch hiệu quả.

6. Kết luận

Lý thuyết hệ thống cung cấp kiến thức cho việc nghiên cứu văn hóa trong du lịch, giúp chúng ta hiểu rõ hơn về bản chất đa diện của du lịch. Từ đó, có thể xác định các yếu tố văn hóa bao gồm văn hóa du khách, văn hóa điểm đến, văn hóa doanh nghiệp du lịch và môi trường văn hóa; phân tích mối quan hệ giữa cách thức văn hóa du khách tương tác với văn hóa điểm đến, văn hóa doanh nghiệp du lịch và môi trường văn hóa; hiểu văn hóa du lịch như một hệ thống không ngừng thay đổi và phát triển, xác định các yếu tố thúc đẩy và kìm hãm sự thay đổi văn hóa trong phát triển du lịch.

Việc ứng dụng cách tiếp cận hệ thống mang lại nhiều lợi ích cho nghiên cứu văn hóa trong du lịch. Bởi cung cấp, sự hiểu biết về tác động của văn hóa

du khách đối với văn hóa điểm đến, vai trò của văn hóa doanh nghiệp du lịch trong phát triển du lịch bền vững, xác định các vấn đề và cơ hội trong bảo tồn văn hóa bản địa, cơ hội phát triển các sản phẩm du lịch văn hóa mới, phát triển các giải pháp hiệu quả để thúc đẩy du lịch văn hóa và du lịch bền vững. Tóm lại, ứng dụng cách tiếp cận hệ thống vào nghiên cứu văn hóa trong du lịch là một hướng nghiên cứu góp phần thúc đẩy sự phát triển của loại hình du lịch văn hóa và phát triển du lịch bền vững.

Ngoài ra, việc ứng dụng lý thuyết hệ thống cũng cần lưu ý một số hạn chế như tính đa diện của hệ thống du lịch bao gồm nhiều yếu tố khác nhau, do đó việc nghiên cứu và phân tích hệ thống có thể gặp nhiều khó khăn; tính không ngừng thay đổi của văn hóa, do đó cần cập nhật liên tục các mô hình và lý thuyết nghiên cứu; việc giải thích các kết quả nghiên cứu có thể mang tính chủ quan do phụ thuộc vào quan điểm và kinh nghiệm của nhà nghiên cứu. Bất chấp những hạn chế này, lý thuyết hệ thống vẫn là một công cụ hữu ích cho nghiên cứu văn hóa trong du lịch. Việc ứng dụng cách tiếp cận hệ thống một cách sáng tạo và hiệu quả sẽ góp phần nâng cao chất lượng nghiên cứu và thúc đẩy sự phát triển du lịch bền vững.

Tài liệu tham khảo

- Camilleri, M. A., & Camilleri, M. A. (2018), *Tourism supply and demand (pp.139-154)*, Springer International Publishing.
- Dutt, C. S., Harvey, W. S., & Shaw, G. (2023), *Exploring the relevance of Social Exchange Theory in the Middle East: A case study of tourism in Dubai, UAE*, International Journal of Tourism Research, 25(2), 198-220.
- Đức, P.T.; Giang, N.T.H. (2017), *Ứng dụng lý thuyết hệ thống trong quản lý du lịch văn hóa ở Hội An, Việt Nam*.
- Franklin, A. (2007), *The problem with tourism theory*, In *The critical turn in tourism studies* (pp. 131-148). Routledge.
- Gazoni, J. L., & Silva, E. A. M. D. (2022). System Dynamics framework for tourism development management. *Current Issues in Tourism*, 25(15), 2457-2478.
- Hạnh, T. T. (2024). Biến đổi văn hóa sinh kế trong phát triển du lịch ở Việt Nam hiện nay. *Tạp chí Nghiên cứu Dân tộc*, 13(2), 100-106.
- Hasani, A., & Bastenagar, M. (2016), *Components of Spirituality in Creative Tourism*, International Journal of Tourism and Spirituality, 1(1), 67-90.
- Hỷ, N. T. (2014). Tiếp biến văn hóa Việt Nam dưới góc nhìn lý thuyết hệ thống. *Tạp chí Khoa học xã hội Việt Nam*, số, 9(82), 2014.
- Hương, N. T. (2015). Giao lưu, tiếp biến văn hóa trong bối cảnh toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế hiện nay. *Bản B của Tạp chí Khoa học và Công nghệ Việt Nam*, 57(5).
- Jakulin, T. J. (2017), *Systems approach to tourism: A methodology for defining complex tourism system*, Organizacija, 50(3), 208-215.
- Jere Lazanski, T., & Kljajić, M. (2006), *Systems approach to complex systems modelling with special regards to tourism*, Kybernetes, 35(7/8), 1048-1058.
- Khoo-Lattimore, C., Mura, P., & Yung, R. (2019). The time has come: A systematic literature review of mixed methods research in tourism. *Current Issues in Tourism*, 22(13), 1531-1550.
- Li et al., (2016). *A System Dynamics Model for Cultural Tourism Development*.
- Loan, T.T.P. và Cảnh, N.H., (2018). *Phát triển du lịch văn hóa tại Việt Nam từ góc độ hệ thống*
- Mai, T., & Smith, C. (2015). Addressing the threats to tourism sustainability using systems thinking: A case study of Cat Ba Island, Vietnam. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(10), 1504-1528.
- Martín-Martín, A., Orduna-Malea, E., Thelwall, M.,

- & López-Cózar, E. D. (2018). *Google Scholar, Web of Science, and Scopus: A systematic comparison of citations in 252 subject categories*. *Journal of informetrics*, 12(4), 1160-1177.
- McKercher, B. (1999). *A chaos approach to tourism*. *Tourism management*, 20(4), 425-434.
- Paliwal, P. (2005). Sustainable development and systems thinking: A case study of a heritage city. *The International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 12(2), 213-220.
- Patricia O. Gaya and Alan Fyall (2020). *Systems Thinking in Cultural Tourism Planning: A Case Study of UNESCO World Heritage Sites in Scotland*.
- Tian, Z., Liu, Y., Wang, Y., & Wu, L. (2022). *A tourist behavior analysis framework guided by geo-information tupu theory and its application in Dengfeng City, China*, *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 11(4), 250.
- Mai, T.V (2010), *Systems thinking approach as a unique tool for sustainable tourism development: a case study in the cat ba biosphere reserve of Vietnam*, *In Proceedings of the 54th Annual Meeting of the ISSS-2010, Waterloo, Canada*.
- Von Bertalanffy, L. (1968). General system theory. *New York*, 41973(1968), 40. Zabala-Iturriagoitia, J. M., Aparicio, J., Ortiz, L., Carayannis, E. G., & Grigoroudis, E. (2021). *The productivity of national innovation systems in Europe: Catching up or falling behind?*. *Technovation*, 102, 102215.
-

ỨNG DỤNG LÝ THUYẾT HỆ THỐNG NGHIÊN CỨU VĂN HÓA TRONG DU LỊCH

Trần Thị Thủy

Khoa Du lịch, Trường Đại học Trung Vương

Email: thuytranh201989@gmail.com

Ngày nhận bài: 20/02/2025; Ngày phản biện: 25/02/2025; Ngày tác giả sửa: 04/3/2025; Ngày duyệt đăng: 18/3/2025; Ngày phát hành: 30/3/2025

DOI: <https://doi.org/.../.../...>

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-2453-1131>

Bài báo này sử dụng phương pháp tổng quan tài liệu hệ thống và phân tích dữ liệu theo chủ đề để nghiên cứu việc ứng dụng lý thuyết hệ thống phân tích văn hóa trong du lịch dưới góc nhìn hệ thống là một hướng tiếp cận quan trọng, nhưng chưa được khai thác đầy đủ trong bối cảnh du lịch hiện đại. Văn hóa không tồn tại như một yếu tố đơn lẻ mà là một hệ thống động, bao gồm nhiều thành tố tương tác phức tạp như di sản, lễ hội, ẩm thực, cộng đồng địa phương và du khách. Từ việc tìm hiểu ba chủ đề chính được nghiên cứu: tương tác văn hóa giữa du khách và điểm đến; vai trò của doanh nghiệp trong du lịch bền vững; và xu hướng quản lý văn hóa trong bối cảnh toàn cầu hóa. Kết quả cho thấy, cách tiếp cận hệ thống không chỉ giúp nhận diện các mô hình biến đổi văn hóa (như thương mại hóa di sản), mà còn đề xuất cơ chế phản hồi để cân bằng giữa bảo tồn và phát triển. Kết quả phân tích dữ liệu đảm bảo độ tin cậy, nhưng vẫn không tránh khỏi những hạn chế nhất định, có thể do nguồn tài liệu chưa tổng quát vấn đề trình bày, hoặc do việc phân tích dữ liệu còn chủ quan. Điều này, gợi mở làm cơ sở cho các nghiên cứu sau nghiên cứu này sẽ đạt hiệu quả cao hơn.

Từ khóa: Lý thuyết hệ thống; Tiếp cận hệ thống; Văn hóa du lịch; Tương tác văn hóa; Nghiên cứu liên ngành.